

NEKA SE ODREKNE SAMOGA SEBE ILI NEKA ZANIJEČE SAMOGA SEBE (Mk 8,34bβ)!

Mario CIFRAK, Freiburg i. Br.

0. Značenje

Zanimljivo je prelistati prijevode suvremenih jezika s obzirom na izraz *in examine ἀπορνήσασθω εαυτον*.

KJV: »let him deny himself«; ASV: »let him deny himself«; NAS: »let him deny himself«; NAB: »he must deny himself«; RSV: »let him deny himself«; NRS: »let them deny themselves«; NKJ: »let him deny himself«; WEB: »let him deny himself«; RWB: »let him deny himself«; DBY: »let him deny himself«; BBE: »let him give up all other desires«; YLT: »let him disown himself«; NEB: »must leave self behind«; The New American Bible (1970): »must deny his very self«; REB: »must renounce self«.¹

Vulgata: »deneget se ipsum«.²

LUT: »der verleugne sich selbst«; ELB: »verleugne er sich selbst«; EIN: »der verleugne sich selbst«; ELO: »verleugne sich selbst«; LUO: »der verleugne sich selbst«; SCH: »der verleugne sich selbst«.³

¹ KJV: *King James Version* (1611./1769.); NAS: *New American Standard Bible* (1977.); NAB: *New American Standard Bible* (1995.); NKJ: *New King James Version*; NIV: *New International Version* (1984.; USA); NIB: *New International Version* (BR); ASV: *American Standard Version* (1901.); RSV: *Revised Standard Version* (1952.); NRS: *New Revised Standard Version* (1989.); WEB: *The Webster Bible* (1833.); RWB: *Revised 1833 Webster Update* (1995.); DBY: *The Darby Bible* (1884./1890.); BBE: *The Bible in Basic English* (1949./1964.); YLT: *Young's Literal Translation* (1862./1898.); NEB: *The New English Bible* (1961.); REB: *Revised English Bible* (1989.).

² *Biblia sacra iuxta vulgatam versionem, svezak II. Proverbia – Apocalypsis. Appendix* (Stuttgart²1975.).

³ LUT: *The Revised Lutherbibel* (1984.); EIN: *Einheitsübersetzung* (1980.); ELB: *Revidierte Elberfelder* (1993.); ELO: *Unrevidierte Elberfelder* (1905.); LUO: *Luther Bibel* (1912.); SCH: *German Schlachter Version* (1951.).

LEI: »die verlooohene zichzelf«. ⁴

LSG: »qu'il renonce à lui-même«; DRB: »qu'il se renonce soi-même«; NEG: »qu'il renonce à lui-même«; la Sainte Bible traduite en français sous la direction de l'École biblique de Jérusalem (nouvelle édition; 1975.): »se renie lui-même«; TOB: »renonce à lui-même«. ⁵

LBA: »niéguese a sí mismo«; RVA: »niéguese a sí mismo«; SRV: »niéguese á sí mismo«. ⁶

LND: »rinneghi se stesso«; NRV: »rinunzi a sé stesso«; IEP: »rinneghi se stesso«. DAN: »han fornægte sig selv«. ⁷

Duda – Fućak (revidirano izdanje, ⁹1985.): »neka se odrekne samoga sebe«; Rupčić (³1996.): »neka se odreče sama sebe«.

Gotovo svi prijevodi pokazuju izbor između samo dva glagola: odreći se i zaniijekati se.

a) Od-reći dolazi od: od »a, ab, von« + idg. *rek- »zapovijedati, naređivati«, u njemačkom je to »rechnen«. ⁸

F. Iveković i I. Broz nalaze sljedeća značenja glagola odreći: 1. absagen, renuncio; 2. antworten, respondeo, odgovoriti; 3. sa se (refleks.) sich lossagen, renuncio alicui, odreći se koga ili čega. ⁹

J. Benešić daje dva temeljna značenja: 1. okaniti se čega i 2. iznevjeriti se. ¹⁰

V. Anić pod glagolom odreći navodi: 1. (što) poreći, zaniijekati, osporiti; 2. (se) a) prestati priznavati koga ili što i b) ne htjeti imati što, ne htjeti biti vlasnik čega. ¹¹

b) Za-nijekati dolazi od: za (njem. »ge«) + nijekati = »poricati, (h)asiti«. ¹²

⁴ LEI: *Leidse Vertaling* (1912./1994.).

⁵ LSG: *Louis Segond* (1910.); DRB: *French Version Darby* (1885.); NEG: *Nouvelle Edition Genève* (1979.); TOB: *Traduction Oecuménique de la Bible* (²1986.).

⁶ LBA: *La Biblia de Las Americas* (1986.); RVA: *R-V Actualizada* (1989.); SRV: *Reina-Valera* (1909.).

⁷ DAN: *Heilige Skrifter* (1933.).

⁸ Usp. P. SKOK, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Knjiga treća, poni² – Z (Zagreb, 1973.) 120–122.

⁹ Usp. F. IVEKOVIĆ – I. BROZ, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Svezak I., A – O (Zagreb, 1901.), 866.

¹⁰ Usp. J. BENEŠIĆ, *Rječnik hrvatskog književnog jezika od preporoda do I. G. Kovačića*, Svezak 7., Mondur – Pocrpsti (Zagreb, 1987.–1988.), 1782–1783.

¹¹ Usp. V. ANIĆ, *Rječnik hrvatskoga jezika* (Zagreb, 1991.), 405.

¹² Usp. P. SKOK, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Knjiga druga, K – poni¹ (Zagreb, 1972.), 516.

U glagolu poreći prefiks po- kaže da se poslije prvog izricanja reklo na različit način protivno. Usp. P. SKOK, *Knjiga treća*, 120.

F. Iveković – I. Broz: v. pf mutuum denegare, Stulli. za-nijekati: reći nije ili nema.¹³

V. Anić pod glagolom zanijekati navodi: odgovoriti negativno, niječno; po-reći.¹⁴

1. Etimologija glagola ἀρνέομαι

H. Frisk¹⁵ kaže da etimologija ovoga glagola nije sigurna.

J. Pokorny¹⁶ navodi mišljenja Buggea i Meilleta, koji ga dovode u vezu s armenskim: *uranam* »verneinen; zanijekati; poricati« pri čemu se pretpostavlja prijevorna promjena *ar*: *or* (naime *uranam* može doći od idg. **or*), **or-*, *r-* znači »reden, rufen«, te Mayrhofera, koji dovodi ἀρνέομαι u vezu s avestičkim: *rah-* »abtriünnig sein; odmetnički, otpadnički biti« (intenz. *rar šyeiti*; kauzal. *rânha-yeiti* [?]).

P. Chantraine¹⁷ misli da je Buggeova hipoteza (koju je preuzeo i proširio Meillet) najvjerojatnija.

2. Značenje u Mk

2.1. Simplex

a) NZ

ἀρνέομαι se nalazi u Markovu evanđelju samo dva puta i to u Mk 14,68.70. U Mk 14,68 riječ je o Petrovu niječnom odgovoru na sluškinjin upit: ὁ δὲ ἠρνήσατο λέγων. Isto nalazimo i u Lk 22,57, a u Mt 26,70 ubacuje: ἔμπροσθεν πάντων.

U Mk 14,70 i dalje Petar niječe svoj boravak s Isusom na sluškinjino upozoravanje nazočnih da je i on jedan od njih: ὁ δὲ πάλιν ἠρνεῖτο. Različito nalazimo u Lk 22,58, a u Mt 26,72 imamo aorist.

Osim ovih paralelnih mjesta s Markom Matej koristi ovaj glagol još u 10,33 (bis)//Mk 8,38 (ἐπαισχύνομαι)//Lk 12,9 (ἀρνέομαι/ἀπαρνεόμαι). Očito je

¹³ Usp. F. IVEKOVIĆ – I. BROZ, *Rječnik hrvatskoga jezika*, svezak II., P – Z (Zagreb, 1901.), 797.

¹⁴ Usp. V. ANIĆ, *Rječnik*, 837.

¹⁵ Usp. H. FRISK, *Griechisches etymologisches Wörterbuch*, svezak I: A – Ko (Heidelberg, 1960.), 145–146.

¹⁶ Usp. J. POKORNY, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*. I. svezak (Bern, 1959.), 62.

¹⁷ Usp. P. CHANTRAINE, *Dictionnaire étymologique de la Langue Grecque*. Histoire des mots (Paris, 1968.), 112.

ovdje da glagol stoji u paralelizmu/opoziciji s glagolom ὁμολογέω (Mt 10,32//Lk 12,8).

Luka ga još upotrebljava u 9,23//Mk 8,34 (ἀπαρνέομαι)//Mt 16,24 (ἀπαρνέομαι), te u Dj 3,13.14; 4,16; 7,35.

Ivan ovaj glagol koristi četiri puta u svom evanđelju: 1,20; 13,38; 18,25.27. Iv 1,20 ga stavlja u opoziciju s glagolom ὁμολογέω.

Iv 13,38; 18,25.27 tiču se Isusovih riječi o Petrovu nijekanju na upit u dvorištu velikog svećenika.

Ovaj glagol nalazimo još u 1 Tim 5,8; 2 Tim 2,12 (bis).13; 3,5; Tit 2,12; Hebr 11,24; 2 Pt 2,1; 1 Iv 2,22 (bis).23 (s glagolom ὁμολογέω); Jd 4; Otk 2,13; 3,8.

b) LXX

U LXX nalazimo ἀρνέομαι, šest puta: Post 18,15; Mudr 12,27; 16,16; 17,9; 4 Mak 8,7; 10,15.

U Post 18,15 imamo Sarino nijekanje na primjedbu o njezinu smijanju (Post 18,13): ἠρνήσατο δὲ Σαρρα λέγουσα οὐκ ἐγέλασα ἐφοβήθη γάρ καὶ εἶπεν οὐχὶ ἀλλὰ ἐγέλασας.

2.2. *Compositum*

a) NZ

ἀπαρνέομαι nalazimo u Markovu evanđelju četiri puta i to u Mk 8,34; 14,30.31.72. U Mk 14,30 (usp. Mt 26,34) nalazimo Isusovo upozorenje Petru: τρίς με ἀπαρνήση. Isus očito aludira na pitanja na koja će Petar odgovoriti niječno. To osobito naglašava Lk 22,34: τρίς με ἀπαρνήση μη εἰδέναι.

U Mk 14,31 Petar ostaje pri tvrdnji da se to neće dogoditi: οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι. Tako nalazimo i u Mt 26,35, dok u Lk nema paralele.

U Mk 14,72 Petar se sjetio Isusovih riječi: τρίς με ἀπαρνήση. Tako nalazimo i u Mt 26,75 te u Lk 22, 61.

U NZ još ga nalazimo u Mt 16,24; Lk 12,9.

b) LXX

U LXX nalazimo ovaj glagol kao *hapax legomenon* i to u Iz 31,7.

3. Prijedlog za ἀπαρνεόμαι (Mk 8, 34β)

3.1. Makrokontekst

Mk 8,34 sastavni je dio perikope 8,34–9,1. Ova perikopa dio je cjeline, koju obično nazivamo »Isusov put u Jeruzalem«: 8,27–10,52, u drugom dijelu evanđelja.¹⁸

Ova perikopa s obzirom na prethodnu predstavlja promjenu osoba i teme. Naime, u perikopi 8,31–33 jedini slušatelj Isusovog prvog navještaja muke, smrti i uskrsnuća su njegovi učenici (usp. 8,27), sada uz njih dolazi i mnoštvo (τὸν ὄχλον; usp. 8,34), koje Isus sam poziva zajedno s učenicima, da ih podučí o »nasljedovanju«.

Perikopa završava s 9,1, jer u 9,2 imamo novu indicaciju vremena i osoba, s kojima započinje izvještaj o Isusovu preobraženju (9,2–9).

3.2. Mikrokontekst

Sama perikopa 8,34–9,1 sastoji se od dvaju redaka s narativnim uvodom (8,34; 9,1), od triju pogodbenih rečenica (8,34b.35.38), te od dvije upitne rečenice (8,36.37). Glagol *in examine* nalazimo u 8,34bβ.

3.3. 8,34βαβ

3.3.1. Kritika teksta

Mk 8,34βαβ: Εἷ τις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν

a) Εἷ τις (B C* D L W Δ 0214 f¹³ 28. 33. 565. 579. 700. 892. 2427. 2542. al latt sy^{hmg}; Or) čitaju ὅστις A C² Θ Ξ sy^h. ὅστις je neodređena relativna ili neupravna upitna zamjenica. Stoga se εἷ τις predlaže kao bolja varijanta.

b) ἀκολουθεῖν (ϑ A B X² K L Γ f¹³ 33. 579. 892. 1241. 2427. 2542 al aur c (k) l bo) čitaju ἐλθεῖν; ἐλθεῖν καὶ ἀκολουθεῖν čitaju Δ sa^{mss}. Premda ἀκολουθέω može biti uvjetovan istim glagolom s kraja rečenice (ἀκολουθεῖτω μοι), ipak se uzima kao bolja varijanta (lectio difficilior).

¹⁸ Usp. R. PESCH, *Das Markusevangelium*. I. Teil. Kommentar zu Kap. 1,1–8,26 (HTKNT II; Freiburg–Basel–Wien, 1976.), 36–37. J. ERNST, *Das Evangelium nach Markus* (RNT; Regensburg, 1981.), 17–19.

3.3.2. Sinoptička usporedba

U Mt 16,24 nalazimo glagol ἐλθεῖν u protazi, dok u Mk imamo ἀκολουθεῖν. U Lk 9,23 na tom mjestu stoji glagol ἔρχεσθαι, te u apodozi poslije »καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ« izraz: καθ' ἡμέραν.

3.3.3. Egzegeza

8,34b je jedna realna pogodbeno rečenica:

a) Protaza: εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν »Ako netko želi za mnom ići,...« izražava pogodbu, koja se zamišlja kao stvarna ili istinita. Ona može biti stvarna, ali neistinita, ili istinita, ali nestvarna. Stoga nije dovoljno samo imati stvarnu želju, jer ona može biti i neistinita, ili imati samo istinitu želju, jer ona može biti i nestvarna. Dakle: »Ako netko ima stvarnu i istinitu želju (θέλει)¹⁹ ići za mnom.« Mora postojati stvarna i istinita želja da se ide za Isusom. Isus stoga zove na nasljedovanje *samo one*, koji to žele stvarno i istinito. Ὅπισω + gen. nalazimo u LXX kao prijevod hebrejskog אַחֲרַי.²⁰

Čitav izraz ὀπίσω + gen. ἀκολουθεῖν nalazi se u LXX: 1 Kr 19,20: καὶ ἀκολουθήσω ὀπίσω σου = TM: אַחֲרַי אֲבָרַח. Riječ je o Elizejevu pozivu.

Glagol ἀκολουθεω pojavljuje se 18 puta u Markovu evanđelju.²¹

U Mk 1,18 riječ je o Šimunu (Petru) i o Andriji koji na Isusov poziv (v. 17: δεῦτε ὀπίσω μου) odmah (εὐθὺς) ga slijede (ἠκολούθησαν αὐτῶ) ostavivši mreže. Odgovor Šimuna i Andrije posvema izvršava Isusov poziv: δευτε ὀπίσω μου = ἠκολούθησαν αὐτῶ. Ostavivši mreže, tj. svoju profesiju, izvor zarade i egzistencije, slijede Isusa da bi ih on učinio ribarima ljudi. Od ribara riba treba da postanu ribari ljudi. Tako kao što je i Elizej odmah napustio volove i slijedio proroka Iliju (usp. 1 Kr 19,20: κατέλιπεν τὰς βοάς).

Prolazeći pored carinarnice pozva Isus Levija, sina Alfejeva: ἀκολούθει μοι, i njegov odgovor je neposredan: ἠκολούθησεν αὐτῶ (usp. 2,14).

Isusa slijede stalno i pismoznanci farizejske sljedbe (ἠκολούθουν αὐτῶ, imperfekt!; usp. 2,15).

Silan svijet iz Galileje ide za Isusom (3,7; usp. 5,24). Učenici slijede Isusa na putu u zavičaj (6,1) i brane drugome da u Isusovo ime izgoni zloduhe, jer ih on ne slijedi (οὐκ ἠκολούθει ἡμῖν; 9,38), tj. nije stalno (imperfekt!) s njima.

¹⁹ Usp. M. LIMBECK, »θέλω«, EWNT II, 342.

²⁰ Usp. F. BLASS – A. DEBRUNNER – F. REHKOPF, *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch* (Göttingen, ¹⁷1990.), § 215,1².

²¹ Mk 1,18; 2,14bis.15; 3,7; 5,24; 6,1; 8,34bis; 9,38; 10,21.28.32.52; 11,9; 14,13.54; 15,41.

Isusu je netko na putu u Jeruzalem pristupio s pitanjem: »Učitelju što mi je činiti da baštini život vječni?« (Mk 10,17), a Isus mu odgovori da proda sve što ima, razdjeli siromasima i da pođe za njim (v. 21: δεῦρο ἀκολούθει μοι). Zapravo riječ je o imperativu prezenta, dok su prethodna dva imperativa u aoristu (πώλησον, δός), dakle oni su preduvjeti jednog kontinuiranog hoda za Isusom. Preduvjeti koji osiguravaju blago na nebu!

I Petar u ime ostalih konstatira kako su oni sve ostavili (ἀφήκαμεν) i slijedili su ga (ἠκολουθήκαμεν) i još su uvijek s njim (perfekt).

Isus ide ispred (ἦν προάγων) zaprepaštenih učenika, a i ostali koji su ih slijedili (οἱ ἀκολουθοῦντες) bijahu prestrašeni (Mk 10,32). Isus ne oklijeva, ne okreće se i ne zastajkuje na svom putu u Jeruzalem, on je vođa.

Jerihonski slijepac Bartimej čim je progledao (ἀναβλέψεν) odmah se uputio za Isusom (ἠκολούθει) (usp. Mk 10,52).

Na ulasku u Jeruzalem i oni pred njim i oni za njim (οἱ ἀκολουθοῦντες), koji pače bijahu prestrašeni klicahu mu (Mk 11,9).

Isus šalje dvojicu učenika da izvide za pripremu pashalne večere. Njih dvojica treba da slijede (ἀκολουθήσατε) čovjeka s krčagom vode (Mk 14,13).

Dok su Isusa dovodili k velikom svećeniku, Petar ga je slijedio (ἠκολούθησεν) izdaleka (Mk 14,54).

Na Golgoti su prisutne i žene, koje su ga pratile (ἠκολούθησαν) u Galileji i posluživale mu: Marija Magdalena i Marija majka Jakova Mlađega i Josipa, te Saloma (Mk 15,41). Postoje i drugi termini pomoću kojih Marko izražava nasljedovanje Isusa: ὀπίσω/ὀπίσω ἀπέρχομαι (Mk 1,17.20; 8,34); μετ' αὐτοῦ/τοῦ Ναζαρηνοῦ τοῦ Ἰησοῦ εἶμι (Mk 3,14; 5,18; 14,67).

b) Apodoza počinje s prvim od triju imperativa: ἀπαρνήσασθα εἰσὶν.

U Mk 14,30 (usp. Mt 26,34) nalazimo Isusovo upozorenje Petru: τρίς με ἀπαρνήση. Isus očito aludira na pitanja (Mk 14,67.69.70) na koja će Petar odgovoriti niječno. Petar ostaje pri tvrdnji da se to neće dogoditi: οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι (14,31). U dvorištu velikog svećenika Petar se sjetio Isusovih riječi: τρίς με ἀπαρνήση (Mk 14,72).

Compositum u Mk 14,30.31.72 te simplex u Mk 14,68.70 uvijek su u opisu odgovora na postavljeno pitanje i sugeriraju njegovu negativnost. Na upit slijedi niječni odgovor: Mk 14,68: »Niti znam niti razumijem što govoriš«; 14,71: »Ne znam čovjeka o kom govorite«. Na upit o vezi s Isusom treba da damo potvrđan odgovor. To znači zaniijekati sebe, ne poput Petra, koji je želio sebe spasiti tvrdeći kako nema ništa s Isusom, i koji je na upite negativno odgovarao. Naš odgovor mora biti pozitivan, jer je to uvijet da bismo uopće pošli za Isusom, ne možemo poći za nekim, koga niječemo. Isus mora biti u prvom planu, jedanput i to zauvijek, korekcije nisu moguće (imperativ aorista!).

4. Zaključak

Compositum u Mk 14,30.31.72 te simplex u Mk 14,68.70 uvijek su u opisu odgovora na postavljeno pitanje (Mk 14,67.69.70) i sugeriraju njegovu negativnost. Na upit slijedi niječni odgovor: Mk 14,68: »Niti znam niti razumijem što govoriš«; 14,71: »Ne znam čovjeka o kom govorite«. Stoga bi prijedlog za Mk 8,34bβ bio »zanijekati samoga sebe«, naime dati potvrđan odgovor na upit o Isusu, otprilike: On prizna: »Znam i razumijem što govoriš«; »Znam čovjeka o kom govorite.« Jedino znanca možemo slijediti!